

mladosti, zaman se je skušal spomniti lepih poletnih dni, zaman je poskušal zbrati fragmente, da bi sestavil pred sabo podobo hriba - na kaj naj nasloni svoje misli! Vsi laži-svetovi so obležali nespominjajoči, bili so kakor raj, po katerem hrepeni, pa ga nihče ne pozna; ne ve se, če je, ne ve se, če sploh je. Ni mogel več kupiti Laroussea, da bi se poučil, nihče ga ni več mogel naučiti poslednje resnice.

OB 20-LETNICI PRIKLJUČITVE

SLOVENSKEGA PRIMORJA

1947 - 1967. Med ti dve letnici je vtisnjeno dvajset let skupnega življenja Primorcev z drugimi Slovenci v novi Jugoslaviji. 15. septembra 1947 je začela veljati mirovna pogodba med Jugoslavijo in Italijo, ki so jo lo. II. 1946 po dolgotrajnih pogajanjih v Parizu podpisali predstavniki 21 držav.

Ob tej, za Jugoslavijo, posebno pa še za naš slovenski narod nadvse pomembni obletnici je uredništvo revije Kaplje sklenilo zaprositi za pogovor nekatere ljudi, ki so kakorkoli povezani z usodo Primorske, bodisi v predvojnem času, v času fašistične diktature, bodisi v NOB ali pa v povojnem ustvarjanju. V tej in v naslednjih številkah se bomo torej srečevali z zanimivimi osebami, ki bodo voljne odgovoriti na naša vprašanja. Kot prvega smo prosili za odgovore tovariša STANKA PETELINA - VOJKA, nekdanjega komandanta Vojkove brigade in pisca zgodovinskih knjig o NOB.

Vprašanje: Ob dvajsetletnici množične vstaje primorskega ljudstva - leta 1963 - ste dali v svet kar dve svoji knjigi: Med Triglavom in Trstom ter Kroniko Vojkove

brigade; nato ste napisali še dve knjigi: Osvoboditev Slovenskega Primorja in Gradnikovo brigado. Kaj vas je gnalo, da ste napisali vsa ta dela in zakaj se jih ni-
ste lotili morda že prej?

Odgovor: Povsem po naključju. Ob tovariškem srečanju vojakovcev 1962. leta - predvsem na pobudo pokojnega Alojza Pungeršiča in Slavice Tratnikove smo se namreč vojkovci iz Ljubljane in okolice sestajali redno vsako leto - je nekdo medtem, ko smo obujali spomine na našo brigado in njene borce, obžaloval, ker ni o naši brigadi nič napisanega. Menil je, da bi jaz lahko kaj spravil na papir. Pristal sem, čeprav sem se naslednjega dne, ko sem natančneje premislil vso to zadevo, že pošteno kesal.

Ko pa sem le začel brskati po dokumentih, mi ni bilo več žal. Odkrival sem že napol pozabljene dogodke in ljudi ter ponovno doživljal vso veličino naših takratnih hotenj in želja. V posebno zadoščenje pa mi je bilo, ko sem videl, da imajo enake občutke pri prelistavanju moje prve knjige "Kronika Vojkove brigade" tudi nekdanji soborci. To me je vzpodbudilo, da sem sklenil natančno obdelati vojaško-politično plat posameznih obdobj NOB na Primorskem, predvsem pa zgodovino enot 31. divizije, v kateri sem preživel vsebinsko najbogatejši in najlepši leti svojega življenja.

Tematiko, ki jo obdelujem, precej dobro poznam, vendar je težko najti najustreznejšo obliko izlaganja građiva. Knjige niso namenjene le borcem / ti bi želeli v njih najti čimveč spominskih sestavkov /, temveč morajo biti tudi zgodovina teh enot. Zato morajo biti napisane kritično in na podlagi čimbolj preverjenih podatkov. Namenjene so torej tudi oziroma predvsem mlajšemu rodu, ki naj si na osnovi dejstev, omenjenih v knji-

gah, sam ustvari pravo podobo in oceno našega narodno-osvobodilnega boja.

Vprašanje: Kaj bi bilo treba storiti, da bi zgodovinski kraji našim zanamcem pokazali verno podobo NOB?

Odgovor: Osebo mi je zelo žal, da zamisel, ki smo jo bili sprožili že pred tremi leti, ni padla na rodovitna tla. Zakaj ne bi Cerkljanskega spremenili v nekak nacionalni partizanski park? Tam je bolnišnica Franja, ki je edinstven spomenik našega boja, v bližini pa je tudi še dobro ohranjena tiskarna Slovenija. Razen tega pa je tudi Cerkno kot tako spomenik svoje dobe. Predlagali smo, naj bi k vsemu temu dodali še razne rekonstrukcije, razstave, partizansko literaturo itd. tako, da bi se vsak obiskovalec lahko v nekaj urah na kraju samem seznanil z zanimivostmi, značilnostmi in bistvom NOB ne samo na Cerkljanskem, temveč tudi na vsem Primorskem in še dlje.

Brž ko bi bilo vse pripravljeno, bi po vseh slovenskih šolah vsako leto organizirali poučne ekskurzije. Šolska mladina bi pod vodstvom strokovnih vodičev videla partizansko bolnišnico, taborila v partizanskem taborišču, si ogledala Cerkno, v katerem naj bi bila stalna razstava o NOB, občasne specializirane razstave / partizanski tisk, partizanska grafika itd. / in predvajanje partizanskih filmov / n.pr. Na svoji zemlji /, se udeležila partizanskega mitinga / v Cerknem naj bi bila ustanovljena posebna amaterska skupina / itd. Tu naj bi bila tudi knjigarna ali kiosk, kjer bi bilo moč kupiti knjige s tematiko narodnoosvobodilnega boja, reprodukcije umetniških del, spominke in podobno. Šolske ekskurzije pa se ne bi omejile le na Cerkljansko, temveč bi si lahko ogledale tudi idrijski muzej in tamkajšnjo galerijo partizanske grafike, tiskarno Slovenijo na Vojskem in druge partizan-

ske kraje. Ni si težko predstavljati, kako globoke in trajne vtise bi mladini pustilo dobro organizirano eno- ali dvodnevno bivanje v "partizanski deželi".

Vendar ne gre le za mladino. Menim, da zanimanje za našo bližnjo preteklost doživlja svojo renesanso in zato se prav na Cerkljanskem in Idrijskem dani vsi pogoji za nastanek in razvoj "partizanskega turizma". To, kar je za Koprščino morje, za Bled jezero in za Postojno jama, je za Cerkljansko in Idrijsko "partizanski nacionalni park", katerega zametek že imamo. Kaj takega ne najdemo nikjer drugod. Spomenike in dokaze o naši slavni bližnji preteklosti pa je moč dopolnjevati še z marsičem drugim, kar bi zadovoljilo želje in potrebe skoraj vsakega obiskovalca / smučičša na Črnem vrhu, taborenje in kopanje ob Idrijci, ribolov itd./. Vse to zahteva sicer mnogo truda, toda sorazmerno malo finančnih sredstev. Če bi se zamisel uresničila, bi "partizanski turizem" za idrijske občine postal zelo donosna gospodarska panoga, Cerkno pa bi odigralo pri vzgoji naše mladine zelo pomembno vlogo.

Vprašanje: Po rodu ste Notranjec. Kako da ste največ svojega truda in dela posvetili prav NOB na Primorskem?

Odgovor: Med vojno sem bil v raznih enotah na Notranjskem, Dolenjskem, Gorenjskem in Primorskem. Najbolje sem se počutil na Primorskem. Primorci so na lastni koži občutili bolj kot drugi Slovenci, kaj pomeni izgubiti svobodo in so se zato zanj borili prizadevneje in enotneje kot drugod. V takem vzdušju je bilo tudi za nas borce lažje prenašati napore, saj nam je prebivalstvo pomagalo in nas vzpodbujalo na vsakem koraku. Zato ni prav nič nenavadnega v tem, da mene in še mnoge druge Notranjce, Gorenjce, Dolenjce in Štajerce, ki jih je vojna vihra zanesla v ta del Slovenije, vežejo na Primorsko globoka čustva in neizbrisni spomini.